

เทศน์เช้า วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๓

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองแกว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

วันนี้วันพระ เวลาหลวงตาท่านพูด ถ้าเราไม่มีศาสนา ไม่มีธรรมะ เราจะอยู่กันได้อย่างไร เราก็อยู่กันด้วยความทุกข์ยาก แต่เราไม่เห็นผลของศาสนาใด ศีลธรรม จริยธรรม มันเกิดมาจากศาสนานะ เกิดมาจากศาสนาปลอมเกล้าหัวใจ ปล่อมเกล้าให้สังคมประเพณี วัฒนธรรม ให้คนมีจิตใจอ่อนโยน มีการให้อภัยต่อกัน มีการอะลุ่มอล่วยต่อกัน

แต่การให้อภัยต่อกัน การอะลุ่มอล่วยต่อกัน มันก็เป็นจริตนิสัยของคน มีมากมีน้อยขนาดใด แต่พอศีลธรรม จริยธรรม เป็นอย่างนั้นเห็นใหม่ มันก็มีพวกที่แอบแฝง แสดงกิริยาออกอย่างนั้น แต่ความเป็นจริงของเขา เป็นอย่างนั้นใหม่ ถ้าความเป็นจริงของเขาไม่เป็นอย่างนั้น เราถึงต้องมีหลักเกณฑ์ของเราเอง เราต้องมีจุดยืนของเรา ถ้าเรามีจุดยืนของเรา เห็นใหม่ ความเข้มแข็งของใจ คนเรามีร่างกายและจิตใจ

บางคนร่างกายแข็งแรงมาก แต่จิตใจอ่อนแอ พอจิตใจอ่อนแอ ปรนนิบัติสังคม ขึ้นมานี้ จะล้มลุกคลุกคลาน บางคนเห็นใหม่ คนพิการ คนที่เขาช่วยตัวเองไม่ได้เลย แต่จิตใจเขาเข้มแข็ง เขาสามารถดำรงชีวิตได้ เขาสามารถเป็นคติตัวอย่างให้คนที่ร่างกายสมบูรณ์ เอาเขาเป็นคติตัวอย่างได้ เพราะเหตุใดละ เพราะจิตใจเขาเข้มแข็ง

คำว่าจิตใจเข้มแข็งจะฝึกฝนกันอย่างไร เราจะฝึกอย่างไรเห็นใหม่ มันก็เป็นเวร เป็นกรรมเหมือนกัน เพราะทุกคนบอกว่า สรูปแล้ว ใครมาถามปัญหาอะไรก็สรุปลงที่เวร ที่กรรมๆ ที่เวรที่กรรม หมายถึง พันธุกรรม หมายถึงสิ่งที่จะมาเป็นปัจจุบันนี้ ถ้าสิ่งที่เป็นปัจจุบันนี้เห็นใหม่ เราเริ่มต้นตั้งแต่ เรามีลูกออกมา เราพยายามจะเลี้ยงกล่อมเกลี้ยงให้ลูกเราเป็นคนดี เราพยายามดูแลรักษาขึ้นมา

ทำไมเราไม่สมความปรารถนาละ ตั้งแต่ปัจจุบันนี้ เราก็พยายามทำดีที่สุดแล้ว แล้วมันยังไม่สมความปรารถนา เป็นเพราะเหตุใด มันมีเวรมีกรรมกันมา คำว่าเวรกรรม

เป็นพันธุกรรม อย่างเป็นพันธุกรรมทางพืช พืชชนิดนั้น ปลูกไปยังไง มันก็เป็นอย่างนั้น แต่เราก็พยายามดัดแปลง เราก็พยายามแก้ไข ให้มันดีที่สุดในที่จะทำได้

ในพุทธศาสนาสอนอย่างนั้น แต่มันมีกรรมเก่ากรรมใหม่เห็นไหม คุณใช้เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดาของเรา นะ ประารถนารื้อสัตว์ชนสัตว์

“ภิกษุทั้งหลายทั้งเธอและเรา รวมเป็น ๖๐ องค์ พันบ่วงที่เป็น โลกที่เป็นทิพย์ เธอจงอย่าไปช้อนทางกัน เพราะโลกเขาเร่าร้อนนัก โลกเขาต้องการธรรมะ”

แต่เวลาเทวทัตบวชเข้ามาแล้ว เป็นญาติด้วย เป็นลูกพี่ลูกน้องด้วย แล้วมาอยู่ในพุทธศาสนาด้วยเห็นไหม เธอจงอย่าไปช้อนทางกัน เพื่อไปรื้อสัตว์ชนสัตว์ เพื่อช่วยเหลือเจือจานให้สังคมเขาร่มเย็นเป็นสุข แต่เทวทัตก็บวชอยู่กับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นแหละ ทำลายแยกแยะ ทำสังฆกรรม จนมีปัญหาในสังฆมณฑล มันเป็นเพราะเหตุไฉนล่ะ มันเป็นเพราะพันธุกรรมของเขาใช่ไหม

พันธุกรรมเขาตั้งของเขามาอย่างนั้น เขาตั้งใจ เขาตั้งใจของเขามาอย่างนั้น มาบวชในพระพุทธศาสนาเหมือนกัน มาเป็นลูกศิษย์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหมือนกัน เป็นญาติทางสายเลือด เป็นญาติทั้งทางธรรม เป็นญาติทุกๆ อย่างเลย แต่มันก็มีปัญหาขึ้นมา นี่เวรกรรมมันมีของมันมา เราต้องศึกษา แล้วเราพยายามแก้ไขของเรา

ถ้าแก้ไขของเราเห็นไหม ปัจจัยเครื่องอาศัยนะ โลกนี้เราอยู่กันด้วยปัจจัยเครื่องอาศัย ปัจจัยเครื่องอาศัยดำรงชีวิตไง แต่ด้วยความเห็นผิดใจ เห็นว่าสิ่งนั้นเป็นประโยชน์ เห็นว่าสิ่งนั้นเป็นความจริงของเราไง คุณดู หอย กุ้ง มันมีเปลือกมันนะ มันไม่มีเปลือกชีวิตมันอยู่กันไม่ได้หรอก หอยมันมีเปลือกมัน มันมีกระดองมันเพื่อการดำรงชีวิตของมัน

ปัจจัยเครื่องอาศัย อาศัยเพื่อดำรงชีวิต ทีนี้เราไปมองปัจจัยเครื่องอาศัยที่เป็นชีวิต เราไม่ได้มองว่าชีวิตเป็นชีวิตไง เรามองว่าปัจจัยเครื่องอาศัยที่เป็นชีวิต แต่เพราะมีชีวิตเราอาศัยปัจจัยเครื่องอาศัยนั้นต่างหาก หอย มันอาศัยเปลือกหอยเพื่อการดำรงชีวิตของมันใช่ไหม กุ้ง มันต้องมีเปลือกของมัน ถ้ามันไม่มีเปลือกของมันมันอยู่ของมันไม่ได้หรอก มันตายของมัน

ปัจจัยเครื่องอาศัย เป็นปัจจัยให้ดำรงชีวิต เราเห็นมีความทุกข์ความยากทางโลก เพราะเราขาดแคลน กระแสทางสังคมบีบคั้นมา สังคมรังแกเรา ทุกคนรังแกเรา เราเจ็บช้ำน้ำใจ เจ็บช้ำน้ำใจนั่นคือโลกธรรม ๘ แต่ความดำรงชีวิตคือปัจจัยเครื่องอาศัย เราเห็นว่าทางโลกมันเดือดร้อน เราพยายามมาประพฤติปฏิบัติกัน หาทางร่มเย็นเป็นสุขของธรรมๆ แต่เวลาเราร่มเย็นเป็นสุขของธรรม

เราพบเห็นใหม่ ข้อวัตรปฏิบัติ ทำซ้ำๆ ข้อวัตรปฏิบัติมันเป็นเปลือก ข้อวัตรปฏิบัติเหมือนเปลือกหอย หอยมันอยู่ได้เพราะเปลือกของมันใช่ไหม ถ้ามันมีเปลือกของมัน ถ้าเปลือกแข็งแรง เปลือกเข้มแข็ง มันจะปลอดภัย มันจะมีชีวิตอยู่รอดได้โดยธรรมชาติของมัน แต่ถ้าเปลือกอ่อนแอ เปลือกเป็นโรคเป็นภัย มันจะทำให้เชื้อโรคนี้อะไรก็เข้าไปถึงเนื้อหอยได้

นี่ก็เหมือนกัน ข้อวัตรปฏิบัติ เราทำซ้ำๆ เพื่ออะไร เพราะการทำซ้ำ มันมีหัวใจ หัวใจคือจิตของเรา การจะให้จิตใจเราเข้มแข็ง ถ้าจิตใจเราเข้มแข็ง ข้อวัตรนั้นน่าจะ ทำซ้ำๆ คุณี คนออกกำลังกาย เวลาเขาออกกำลังกายบ่อยๆ ครั้งเข้า ร่างกายเขาแข็งแรง เพราะอะไร เขาออกกำลังกายโดยความสม่ำเสมอของเขา ร่างกายจะปลอดภัยจากโรค ร่างกายจะแข็งแรง ทุกอย่างจะเป็นไปเห็นใหม่

นี่ก็เหมือนกัน ข้อวัตรปฏิบัติ ในการภาวนาของเรา เรามาภาวนากัน เรามาอยู่ด้วยตัวกัน สิ่งนี้เป็นเปลือก เพราะเราต้องการหัวใจของเรา เราต้องการพัฒนาหัวใจของเรา ถ้าเราพัฒนาหัวใจของเรา สิ่งนั้นที่เราทำ มันเป็นเหมือนอาหาร มันเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยดำรงชีวิต ข้อวัตรปฏิบัติก็เหมือนกัน มันเป็นการฝึกใจขึ้นมาใจ มันเป็นการฝึกใจขึ้นมาให้ใจมันมีกติกากของมัน

คุณี เวลาเราไปออกกำลังกาย ถึงเวลาต้องออกกำลังกาย เราต้องไปละ เราต้องวิ่ง เราต้องพัฒนาร่างกายของเรา แล้วมันก็เกี่ยวใหม่ละ คนเรา ๑. ก็เกี่ยว ๒. เพราะเราไม่มีเวลา เราไม่มีเวลาทุกอย่างไม่มีเวลา นี่ก็เหมือนกัน เวลาจิตใจของเรา เราทำข้อวัตรขึ้นมา มันเหนียวล้า มันอึดอาด มันจิตจาง แต่ถ้าเราฝึก เราพยายามทำของมัน เหมือนเราทำบุญกุศลของเราบ่อยครั้งเข้า จนมันเป็นจรตนิสัย

คนสวดมนต์สวดพร คนนั่งภาวนา ถ้าไม่ทำมันขาดอะไรไปอย่างไม่รู้ณะ มันขาดอะไรไปบางอย่าง เหมือนทำไม่ครบ นี่ไง กิเลสซ้อนกิเลส ถ้ายังไม่ได้ภาวนานอนไม่ได้ พอก่อนจะนอนขึ้นมานั่ง ๒ นาที พุทโธๆ เสร็จแล้วได้นั่งแล้ว นอนแล้วเห็นไหม นี่ไง มันหลอกได้ พอกิเลสมันหลอก นี่ก็เหมือนกัน เราออกกำลังกาย เราก็ทำให้ครบเวลาของเรา

นั่งภาวนาก็เหมือนกัน เราพยายามตั้งใจของเรา เราพยายามทำของเรา ทำซ้ำๆ คำว่าทำซ้ำ วิธีการไม่ใช่เป้าหมาย วิธีการกระบวนการของมัน วิธีการกระบวนการของการพัฒนา กระบวนการของจิต มันต้องมีพัฒนาการของมันเห็นไหม การทำซ้ำๆ กระบวนการของมัน เราจะฝึกของเรา เคนจงกรมนั่งสมาธิต้องขยันหมั่นเพียร มันก็เกี่ยว มันเหนื่อยถ้า มันไม่ยอมทำ มันไม่ต้องการทำเห็นไหม

พอไม่ต้องการทำ เหมือนกับการออกกำลังกาย ออกกำลังกายทั้งปีเลย สุดท้ายมานอนอยู่ ๒-๓ วัน เอาละอ้วนจุขึ้นมาอีกละ ทำมาตลอดเวลานะ แต่เวลาเรามาเวียนวรรค หน้อยเดียวเท่านั้นแหละ ความสิ่งต่างๆ มันจะทับถมมา นี่ก็เหมือนกันในการภาวนามันจะขาดช่วงไป การทำสมาธิ การทำสมาธิต้นเสมอปลาย การกระทำของเรา ถ้าประเสริฐขึ้นมา ประเสริฐที่นี่

ถ้าจิตใจจะเข้มแข็ง มันทำขึ้นมามันเห็นผลนะ คนเรานี้เห็นผลนะ เวลาร่างกายเราอ่อนแอ การเคลื่อนไหว การขยับ มือเท้าจะขยับโดยที่ไม่ได้ตั้งใจเลย แต่ถ้าเข้มแข็งขึ้นมา โอ้โฮ! มันปลิวลมนะ มันไปได้โดยธรรมชาติเลย สิ่งนี้มันเป็นเพราะเหตุใดล่ะ เพราะร่างกายแข็งแรงใจใหม่ จิตใจก็เหมือนกัน จิตใจมีการทำซ้ำ มีการพุทโธ มีการปัญญาอบรมสมาธิ จิตใจมีการพัฒนาการของมัน เราดู

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกตรงนี้ มันเป็นสันติภูมิจิโก มันเป็นปัจเจกจัดตั้ง มันเป็นที่รู้จำเพาะตน มันรู้ชัดเจนขึ้นมา ถ้ามันรู้ขึ้นมาอย่างนี้ นี่สังขาร การประพฤติกปฏิบัติ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่พุทธศาสนา ปฏิเสธ เทวดา อินทร์ พรหม ทั้งหมด ปฏิเสธ รูป รส ทั้งหมด ปฏิเสธทุกอย่าง อย่างทั้งหมดเลย ให้กลับมาที่ใจของตัวเอง

ในลัทธิศาสนาอื่นๆ เขายังมีรูปเคารพของเขา เขายังมีที่พึ่งพาของเขา ให้ศาสนาของเขาเป็นผู้ตัดสิน แต่พุทธศาสนาไม่ใช่ พุทธศาสนาการกระทำของเรา จิตใจเรา

พัฒนาขึ้นมาเนี่ย มันรู้ของมันนะ เราไม่รู้ของเรา แต่รู้ของมันก็เหมือนเด็กๆ ดูเด็กๆ สิ เวลาเรามีลูกอ่อนนะ เวลาลูกอ่อนถามปัญหาเราตอบไม่ได้นะ เด็กเล็กๆ ไร้เดียงสาเนี่ย เวลามันพูดกับพ่อแม่ พ่อแม่อึ้งนะ ตอบไม่ได้เลย เป็นเพราะเหตุไฉนละ

เด็กมันไร้เดียงสาของมัน มันก็พูดตามสไตลของมัน จิตใจที่ไร้เดียงสา เวลาประพฤติปฏิบัติเข้าไป มันมีความรู้ความเห็นของมัน มันยังไร้เดียงสาอยู่ มันยังไม่เข้าใจหรอกว่า สังคมนี้นะ โหดร้ายนัก สังคมสวมหน้ากากเข้าหากัน เราต้องมีสติปัญญาของเรา ไม่ใช่สังคมนี้นบีบคั้นเรา สังคมนี้นะ โหดร้ายกับเรา เราจะประชดสังคม ไม่ใช่! สังคมนี้นะ โหดร้ายนัก สังคมนี้นั้นเป็นด้วยความอ่อนล มันเป็นเรื่องของความเห็นแก่ตัว มันเป็นการเอาใจเอาเปรียบกัน

เวลาบอกว่าสังคมหมดศีลธรรม ศีลธรรม จริยธรรม นี่สังคมไทย สังคมพุทธศาสนา มันกล่อมเกลาคหัวใจของคน กล่อมเกลาคหัวใจของคน แต่หัวใจของคนมันได้รับการอ่อนลในสังคม จนมันเจ็บช้ำ จนมันไม่ไว้วางใจในสังคมไป ทุกอย่างก็ไว้วางใจไม่ได้ แต่เราก็ต้องไว้วางใจตัวเราก่อน เรามีศีลธรรมของเรา เรามีจริยธรรมของเรา

ถ้าสังคมมันโหดร้ายนัก สังคมมันบีบคั้นเรา สังคมมันทำลายเรา จิตใจที่เวลาประพฤติปฏิบัติก็เหมือนกัน ถ้าจิตใจยังไร้เดียงสาเนาะ ก็เลสมันร้ายนัก! ก็เลสมันโหดร้ายนัก! เวลาเราพัฒนาจิตใจเราพัฒนาขึ้นไป ก็เลสมันสร้างภาพ พญามาร เวลามารมันแสดงตนเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลามารมันแสดงธรรม มารมันอยู่ในหัวใจของเรา บอกว่า ว่างๆ ว่างๆ มีปัญญาสภาวะ เพราะการปฏิบัติของเรา

อวิชามันเป็นมาร พญามารมันครอบอยู่ในหัวใจของเรา มันมีอยู่กับเราอยู่แล้ว แล้วเราไปศึกษาขึ้นมา เวลาเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เวลาที่เลสมันแสดงตนของมันออกมา มันเป็นธรรมชาติของมาร มารมันแสดงตัวธรรมออกมา แล้วจิตใจของเรามันไร้เดียงสา ไปเจอสภาวะต่างๆ มันก็เคลิบเคลิ้มไปเป็นธรรมดา

เวลาลูกหลานของเรา มันยังไม่โตขึ้นมา เราต้องดูแลมัน เพื่อเราจะปล่อยให้สังคมนะ เอาเปรียบมันไม่ได้ เพราะลูกหลานของเรา เราต้องดูแลลูกหลานของเรา จิตใจของเรา เรามีครูบาอาจารย์คอยชี้แนะ คอยแนะนำ สัททวิหาริก ก็ถือว่าเป็นสังฆธรรม เป็นธรรมทายาท

เป็นศากยบุตรพุทธชินอรสด้วยกัน เป็นศากยบุตรพุทธชินอรสเห็นใหม่ ผู้ที่พัฒนาขึ้นมา ผู้ที่ก้าวเดินไปแล้ว จิตใจจะเข้มแข็ง จิตใจจะเผชิญกับพญามาร

การที่มารมันหลอกลวง การที่มารมันน้อฉล การที่มารมันกระทำในหัวใจของมัน ครุบาอาจารย์ท่านเคยผ่านกิริยาอย่างนั้นๆ มา พอผ่านกิริยาอย่างนั้นมาเห็นใหม่ ผู้ที่ผ่านกระบวนการนั้นไปแล้ว กระบวนการวิธีการของจิตที่พัฒนาของมันขึ้นไป ถ้าพัฒนาขึ้นไป จะมาชี้หน้ากัน จะมาสั่งสอนกันนี้สังคมของเรา สังคมของเราต้องเข้มแข็ง พอเข้มแข็งขึ้นมา กระบวนการจากการทำซ้ำๆ การทดสอบตรวจสอบในข้อวัตรปฏิบัติ

ในการนั่งสมาธิภาวนา คือการทำซ้ำโดยกิริยา โดยกิริยาที่จิตใจมันจะมีความสงบ ใจเข้ามาด้วยหรือเปล่า ถ้ามีจิตใจสงบเข้ามาไม่ได้ จิตใจสงบเข้ามา เป็นสัมมาสมาธิ เป็นจิตใจไร้เดียงสาเพราะยังไม่รู้สิ่งใดๆ เลย ปุถุชน กัลยาณปุถุชน กัลยาณปุถุชนนี้จะ ออกเป็น โสคาปัตติมรรค ถ้าโศคาปัตติมรรคมันยังแยกแยะขึ้นไป พิจารณาขึ้นไป พัฒนาการของมันเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป ร่างกายที่มันอ่อนแอ ร่างกายที่มันเป็นไปต่างๆ มันอ่อนแอ ถ้ามันพัฒนามันขึ้นมา มันก็แข็งแรงขึ้นมา

จิตใจที่มันมีกระบวนการประพฤติกปฏิบัติ มีกระบวนการทำซ้ำๆ ขึ้นมา มันเป็นเครื่องวัด มันเป็นเปลือกหอย มันเป็นกิริยา มันเป็นการกระทำให้จิตใจนี้มันหดตัวเข้ามา ให้ใจหดตัวเข้ามาเป็นนามธรรม ให้สัมมาสมาธิเป็นเรื่องของจิตล้วนๆ เป็นเรื่องของการกระทำล้วนๆ เป็นฐิติจิตล้วนๆ เป็นสิ่งที่พญามารมันครอบคลุมอยู่ พอพญามารมันครอบคลุมจิตขึ้นมา มันมีเวรมีกรรมขึ้นมา มันก็เจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา มันก็เจ็บไข้ได้ป่วยด้วยร่างกายนะ หัวใจก็เจ็บซ้ำๆขึ้นมาอีก

แต่เวลาจิตใจมันปล่อยร่างกายขึ้นมาเป็นอิสรภาพ ปล่อยร่างกายขึ้นมาจึงเป็นสัมมาสมาธิ ไม่ปล่อยร่างกายขึ้นมาจิตเป็นสัมมาสมาธิไม่ได้ แต่มันปล่อยโดยสมณะ พอปล่อยโดยสมณะ กระบวนการของมัน มันปล่อยขึ้นมามันยังไร้เดียงสา พอไร้เดียงสา มันยังเข้าไปเผชิญกับพญามาร พอเข้าไปเผชิญกับกิเลสของตัว เข้าไปเผชิญกับกิเลสตัณหา ทะยานอยากของตัวเอง

เพราะตัณหาทะยานอยากมันเป็นอวิชชา มันครอบงำจิตใจนี้มา มันทำให้จิตใจนี้ เกิดมาเป็นเราๆ กันอยู่นี้ไง แล้วสังขธรรมเวลาเราประพฤติกปฏิบัติขึ้นไป วิธีการ

กระบวนการการทำซ้ำขึ้นไป จิตใจมันสงบเข้ามา จิตใจสงบเข้ามามันย้อนกลับเข้ามา ทำลายตัวมัน ทำลายอวิชชา ทำลายพญามารด้วยการขัดเกลา ด้วยการวิปัสสนาญาณ จิตใจที่ไม่ได้ไร้เดียงสา แต่มันได้ประสบการณ์การทำซ้ำของจิต

กระบวนการทำซ้ำของร่างกาย กระบวนการทำซ้ำของการเดินจงกรม นั่งสมาธิ ภาวนา กระบวนการทำซ้ำของธาตุ ๔ และขันธ ๕ กระบวนการทำซ้ำของวิปัสสนาญาณ กระบวนการทำซ้ำของจิตใจที่มันเกิดขึ้นมาในหัวใจของมันขึ้นมา กระบวนการของมัน เกิดขึ้นมาเห็นไหม กระบวนการที่เกิดขึ้นมา กระบวนการไม่ใช่เป้าหมาย เป้าหมายของมันจะเกิดขึ้นมาอีกนะ

นี่พูดถึงถ้าจิตใจเรามีความเข้มแข็งขึ้นมา วันนี้วันพระ วันพระเราฟังธรรมๆ เพื่อ ปลุกเร้าหัวใจของเรา เราอยู่สังคม ไข่ สังคมเป็นหมู่ชนรวมกันก็เป็นสังคม จริตนิสัย มันแตกต่างกันหลากหลาย นั่นก็เป็นสังคมสังคมหนึ่ง เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา สังคมของ กิเลส สังคมของตัณหาทะยานอยาก สังคมในหัวใจเราไป

นั่งอยู่คนเดียวนี้ ความคิด ๑๐๘ นั่งอยู่คนเดียวนี้ กิเลสกระที่บเอาๆ ไม่มีใคร ทำลายเราเลย กิเลสของเราในหัวใจเราทำร้ายเราเอง กระบวนการของสังคมอย่างหนึ่งนะ เราเป็นหมู่คณะกัน เราอยู่ด้วยกัน สิ่งใดเราให้อภัยต่อกัน เวลากิเลสของเรา เรานั่งสมาธิ ภาวนาของเรา ปัญญาที่มันเกิดขึ้นมาทำร้ายเรา เราจะให้อภัยกับใคร เรารู้ได้อย่างไร เรา ไม่ได้ให้อภัยกับใครเลย เราหัวฟัดหัวเหวียงเลย

แต่ถ้าเราเห็นกระบวนการของมัน มีสติปัญญาขึ้นมา กระบวนการของมัน มัน เห็นแต่สังคมภายนอก เห็นสังคมในหัวใจของเรา แล้วสังคมมันเกิดตายๆ เป็นปัจจัยการ เกิดตายๆ อารมณ์ความเกิดตายในความคิดมันแตกต่างกันมากมาย มันต่อสู้กันในหัวใจ ของเรา เรามีสติปัญญา เราแยกแยะของเรา เราทำกระบวนการของเราขึ้นมา นี่ไง โอปนยิโก เรียกร้องสัตว์ทั้งหลายมาสุวรรณ

เราไปศึกษาพระไตรปิฎก เราไปศึกษาแต่กระบวนการของสังคมข้างนอก กระบวนการของโลก เราจะส่งโลกใบนี้ต่อกับลูกหลานของเรา เราจะส่งโลกนี้ สังคม แวดล้อมที่ดึงามต่อลูกหลานของเรา แต่เราไม่ส่งสังคมในหัวใจของเราสู่ สัทธาวิหาริกเลย

เราไปส่งกระบวนการสังคมในหัวใจที่มรรคญาณมันเกิดขึ้น เวลามันเกิดขึ้นของการกระทำของจิต มันจะส่งกระบวนการของเราสู่ลูกหลานเราอย่างไร

นี่ไง เราถึงเคารพครูบาอาจารย์ พ่อแม่ครูบาอาจารย์ของเราไง เราเคารพหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น ที่ท่านพยายามค้นคว้า พยายามกระเสือกกระสนขึ้นมา จนท่านเอาตัวรอดได้ แล้วท่านเป็นอาจารย์ของเรา เป็นผู้ชี้แนะของเราขึ้นมา ทำไมเราไม่เคารพบูชาเราก็คือเคารพบูชาของเราเห็นไหม เพราะท่านเป็นพ่อแม่ครูบาอาจารย์ของเรา ท่านชี้แนะหัวใจของเราได้ ท่านสามารถเปิดช่องทางให้หัวใจเราผ่านพ้นไปได้

นี่ก็เหมือนกัน สังคมที่เขารังแกกัน สังคมที่คนมันช่วยเหลือกัน นั่นก็เป็นสังคมที่เป็นอำนาจวาสนาของโลกที่เรายังมีการช่วยเหลือกัน แต่การช่วยเหลือทางจิต หลวงปู่มั่นท่านบอกว่า

“หมูกณะให้ภาวนามานะ การแก้จิตมันแก้ยากนะ”

เวลาสังคมเขาเห็นการรังแกกัน เรายังไม่เข้าใจ เรายังเป็นเหยื่อเขาเลย เวลากิเลสมันหลอกดวงเรานี้ กิเลสมันเหยียบย่ำเรา ใครจะรู้ทันมัน

“การแก้จิตแก้ยากนะ ให้ปฏิบัติมา ผู้เฒ่าจะแก่วะ ผู้เฒ่าตายไปแล้วไม่มีใครแก่นะ” ผู้เฒ่าตายไปแล้วไม่มีใครแก่นะ!!! เอวัง